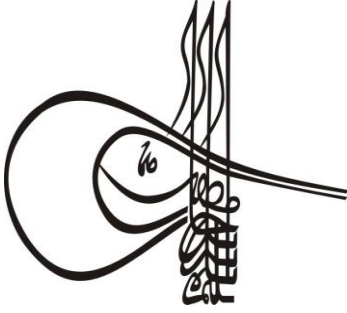

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Volume 11/4 Winter 2016, p. 415-432

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9090>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 25.12.2015

✓ Accepted/Kabul: 10.02.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Cafer ŞEN –

Doç. Dr. Cemal SAKALLI - Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

This article was checked by iThenticate.

DÜNYA EDEBİYATINDA “AMANSIZ HASTALIK” SÖYLEMİ — SONTAG, KARATANI VE DUMAS FİLS ÖRNEKLERİNDE

Devrim Çetin GÜVEN**

ÖZET

Edebî ve siyasal söylemlerde “amansız hastalık” metaforlarıyla sık sık ayrımcı yapılar olarak karşılaşılar. Bu olgu ABD’li yazar ve yönetmen Susan Sontag *Metafor olarak Hastalık*’ı yazana kadar pek dikkat çekmemiştir. Yazar meme kanserine yakalandıktan sonra bu ötekileştirmeleri kişisel olarak deneyimleyince, ölümcül hastalıklara karşı neredeyse kurumsallaşmış ayrımcı tutumların edebî kökenlerini ortaya çıkarmaya girişir. Bu sürecin bir ürünü olan kitabında Sontag hastalık metaforlarına dair kapsamlı bir söylem çözümlemesi yapar ve amansız hastalıkları sözel düzeneklerin boyunduruğundan kurtarma gereğine dikkat çeker. Bu perspektife bir “içeriden” eleştiri iki yıl sonra Japon edebiyat kuramcısı ve eleştirmen Kojin Karatani’den gelir. Yazar *Derinliğin Keşfi—Modern Japon Edebiyatının Kökenleri* adlı kitabında yer alan “Anlam olarak Hastalık” başlıklı denemesinde verem ve kanser gibi hastalıkları metafora dönüştürmenin sadece modern edebiyatın değil, modern tıp kurumunun da temel söylemsel düzeneği olduğunu iddia eder. Başka bir deyişle, bu ayrımcı yapıların sadece sanat düzeyiyle sınırlı kalmadığını, bilim söyleminde de üretildiğini vurgular; üstelik bu iki düzey birbirini tamamlar niteliktedir.

Bu makalenin amacı Türkiye’de yeterince tartışılmamış olan sağlık-hastalık karşıtlığına dayalı modern retorik ile Batılı ve Avrupa merkezci modern ulus-devlete özgü ideolojik söylemin eşgüdümsel işleyişine postkolonyal kuramlar ışığında eleştirel bir perspektif sunmaktır. Bu amaçla, makalede adı geçen iki deneme karşılaştırmalı olarak çözümlenmiş ve (ABD ve Japonya gibi) Batılı ve Doğulu ülkelerin kapitalizme, dolayısıyla modern ulus-devlete geçiş süreçlerinde, “söylem”in “sağlık”ı ve zorlama bir biçimde “sağlık”ın *tam karşıtı* olarak konumlandırılan “hastalık”ı nasıl biçimlendirdiği gösterilmiştir. Öte yandan, edebiyat araştırması düzeyiyle sınırlı

** Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat, El-mek: devrimcetinguven@gmail.com

kalmamak için yaratıcı yazı alanından da Fransız romancı Alexandre Dumas Fils'in *Kamelyalı Kadın* romanı ele alınarak proto-feminist bir toplumsal eleştiri havasında olan bu eserde bile nasıl cinsel ve sınıfsal ayrımcılıkların hastalara yönelik ayrımcı tutumlarla kesiştiği ortaya konmuştur. Son olarak, hastalığa yönelik bu ayrımcı tutum yapılarının nasıl emperyal ayrımcı yapılarla örtüştüğü belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Susan Sontag, Karatani Kojin, Alexandre Dumas Fils, "Amansız Hastalık" Metaforları, Modern Edebiyat

DISCOURSE OF "MORTAL ILLNESS" IN WORLD LITERATURE—IN CASES OF SONTAG, KARATANI AND DUMAS FILS

ABSTRACT

Metaphors of "mortal illness" in literary and political discourses appear very often as discriminative structures. This phenomenon had not attracted much attention until American writer and director Susan Sontag wrote *Illness as Metaphor*. When the author experienced such *otherings* herself after she caught breast cancer she undertook to uncover the almost totally institutionalized literary origins of these discriminative attitudes. In her book which was the result of that process Sontag executes a comprehensive discourse analysis of illness metaphors and she calls attention to the necessity to destroy the yoke of verbal mechanisms over illnesses. An "internal" criticism to this perspective came two years later from Japanese literary theorist and critic Kojin Karatani. In his essay entitled "Sickness as Meaning" which is contained in his *Origins of Modern Japanese Literature* he maintains that to turn such diseases as tuberculosis and cancer into metaphors is not only the essential discursive mechanism of modern literature, but also that of the institution of modern medicine. In other words, he emphasizes that these discriminative structures are not limited to the level of art, but they are produced also in the discourse of sciences; furthermore, these two levels are of complementary quality.

The aim of this article is to provide a critical perspective in the light of postcolonial theories to the rhetoric based on the dichotomy of health-illness that operates hand in hand with the ideological discourse specific to Western and Euro-centrist modern nation-states, which has not been discussed enough in Turkey. With this aim in mind, by analyzing comparatively the above mentioned essays we demonstrated how the "discourse" formed "health" and "illness" that is coercively posited as the *polar opposite* of "health" in the processes of transition to capitalism, namely to modern nation-state system of Western and Eastern countries (such as the USA and Japan) in our paper. In order not to restrict ourselves with the level of literary study, we took up *La Dame aux camélias* by French novelist Alexandre Dumas Fils which belongs to the level of creative writing and we clarified how even in such a work that is imbued with an atmosphere of proto-feminist social criticism discriminations of gender and class intersect with discriminative attitudes towards the sick persons. Finally, we

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

established how discriminative structures towards illness overlap with those of imperialism.

STRUCTURED ABSTRACT

Cancer, a “disease caused by an uncontrolled division of abnormal cells in a part of the body”¹ is on the one hand regarded as a taboo due to cultural barriers caused by social fears towards and disinformation about it; on the other hand, it is utilized as a metaphor in expressing inextricable social, political, economic and psychological problems and “death in life”. Until the early 20th century, what had acted that part was tuberculosis which is “an infectious bacterial disease characterized by the growth of nodules in the tissues, esp. in the lungs”.² These metaphorical uses are the extension of the “mortal illness” discourse that is centered around “mythicization” based on modern health-illness dichotomy. “Mortal illness” discourse was built in the processes of the Western and Eurocentrist non-Western modernization and the areas that it was/is most prevalent have been politics, and particularly modern literature. Indeed, if we take a close look at certain principal works of world literature such as Charles Dickens’ *Nicholas Nickleby* (1839), Dostoevsky’s *Crime and Punishment* (1866), *The Idiot* (1869), and Thomas Mann’s *The Magic Mountain* (1912), *The Black Swan* (1954) we notice that the image of “mortal illness” plays an important role in them. In these texts tuberculosis and cancer symbolize “death in life” and by such a characteristic, they add a mysterious, tragic and Romantic atmosphere to the narrative.

A similar phenomenon is observed in the category of non-Western literatures that are heavily influenced in their formation by Western modern literature. For instance, as Kojin Karatani indicated, “there has been an embarrassing degree of collusion between Japanese modern literature and tuberculosis” that has extended up to 1950s (Karatani, 1993: 102). In Roka Tokutomi’s *The Cuckoo* (*Hototogisu*, 『不如帰』, 1899), Katai Tayama’s *Country Teacher* (*Inaka Kyōshi*, 『田舎教師』, 1909) and Shōhei Ōoka’s *Fires on the Plain* (*Nobi*, 『野火』, 1951) main characters suffer from tuberculosis. Also, in Turkish modern literature, particularly in Namık Kemal’s *Poor Kid* (*Zavallı Çocuk*, 1873), Recaizade Mahmut Ekrem’s *Infatuation for Horse Drawn Carriages* (*Araba Sevdası*, 1895), Halit Ziya Uşaklıgil’s *Illicit Love* (*Aşk-ı Memnu*, 1900), Yakup Kadri Karaosmanoğlu’s *An Exile* (*Bir Sürgün*, 1937) and Rıfat Ilgaz’s *Nights of Blackout* (*Karartma Geceleri*, 1974) the theme of “mortal illness” is treated as an allegorical element that strengthen the Romantic overtones of the work.

It should be noted that the common point of “mortal illness narratives” in Western, Japanese and Turkish modern literatures is their tendency to use “illness” not *as it is*, but as a metaphor that act in concert with discriminative discursive structures. Even the works which assume critical attitudes towards social inequality are not exceptional. Namely, in such novels as Victor Hugo’s *Les Misérables* (1862) which deals with the question of social injustice during a turbulent era in the

¹ New Oxford American Dictionary.

² *ibid.*

French modernization, Harriet Beecher Stowe's *Uncle Tom's Cabin; or, Life Among the Lowly* (1852) which treats the problem of exploitation of, and violence towards the African-Americans in the USA, Marie-Claire Blais' *Une Saison dans la vie d'Emmanuel* (1965) that deals with the issue of gender by recounting the story of Jean-le-Maigre who dies after discovering his homosexuality, "illness" cannot escape its destiny of being utilized as a discriminative metaphor.

Problematic existence and functioning of the "mortal illness" discourse had not attracted much attention until American writer and director Susan Sontag brought it up into discussion in her book *Illness as Metaphor*. When she experienced severe *othering* after falling ill with breast cancer she undertook to uncover the almost totally institutionalized literary origins of these discriminative attitudes. In her book which was the result of that process Sontag executes a comprehensive discourse analysis of illness metaphors and she calls attention to the necessity to destroy the yoke of verbal mechanisms over "illness". An "internal" criticism to this perspective came two years later, from Japanese literary theorist and critic Kojin Karatani. In the essay entitled "Sickness as Meaning" which is contained in his *Origins of Modern Japanese Literature*, the author maintains that to turn such diseases as tuberculosis and cancer into metaphors is not only the essential discursive mechanism of modern literature, but also that of the institution of modern medicine as such. In other words, he emphasizes that these discriminative structures are not limited to the level of art, but they are produced also in the discourse of sciences; furthermore, these two levels are of complementary quality.

The aim of this article is to provide a critical perspective to the rhetoric based on the dichotomy of health-illness that operates hand in hand with the ideological discourse specific to Western and Euro-centrist modern nation-states which has not been discussed enough in Turkey, in the light of postcolonial theories. With this aim in mind, by analyzing comparatively the above mentioned essays, we demonstrated how the "discourse" formed "health" and "illness" that is coercively posited as the *polar opposite* of "health" in the processes of transition to capitalism, namely to modern nation-state system of Western and Asian countries (such as the USA and Japan) in our paper. In order not to restrict ourselves with the level of literary study, we took up *La Dame aux camélias* by French novelist Alexandre Dumas Fils, which belongs to the level of creative writing and we clarified how even in such a work that is imbued with the atmosphere of proto-feminist social criticism, discriminations of gender and class intersect with discriminative attitudes towards the sick persons. It is noteworthy that the *othering* "mortal illness" discourse in Dumas Fils' novel is of uncanny nature: the narrative does not only express contempt, but also sublimates the sick person as the marginal *other* of the society. Finally, we established how such discriminative structures towards illness overlap with those of imperialism.

The thesis that literary and scientific discourses generate discrimination is the point where Sontag and Karatani's approaches coincide. Sontag holds that it is the metaphors of "mortal illness" in modern literature, and according to Karatani it is the discourse of modern medicine *per se* that causes discrimination. Consequently,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

these theses are based upon a certain cause-effect relation: “modern discourses of illness and medicine pave way for discriminative attitudes”. Nonetheless, is not the opposite of this proposition correct, in case Western modernity and its cultural representations are taken into account? Namely, is not the proposition that “the (sub-)discourse of mortal illness is the extension of discriminative and hegemonic discourse that is inherent to modern nation-state” true? On the other hand, this discrimination does not consist of absolute exclusion. Just as was experienced in the 19th century Europe’s “tuberculosis fashion” inspired by the Romantics, ironically, this discriminative discourse in modern literature and modern science contains an almost erotic interest into and an exotic curiosity about the object of discrimination (i.e. illness and the sick persons). This erotic and exotic discriminative attitude is not only the product of representation of illness as the embodiment of “death in life”. It rather concerns the categories of *alterity* that modern Europe “discovered” while building its cultural identity.

Although, Kojin Karatani’s radical postmodern criticism on Susan Sontag’s *Illness as Metaphor* is very important, we can by no means underestimate her theory on “mortal illness” metaphors. The way she discloses how verbal arts could adversely affect health and how they can discourage the patient, was a “beginning” in the field of modern literature. On the other hand, Karatani’s criticism revealing that it is not only literature, but also almost all elementary institutions of the modern nation-states like medicine express themselves in a “literary” way is also very valid.

Despite all this, both authors’ approaches incorporate some fundamental contradictions that destroy the critical processes from inside. For instance, while Sontag criticizes Romanticism and Romantic mechanisms of representation she engages in a Romantic search for an authentic image of “illness” rejecting the modern discourse as a whole. Such a search for “purity” falls inevitably into the paradoxical discursive trap of *washing off* (i.e. criticizing) *Romanticism by using the very same Romanticism*. As for in Karatani, there is a two-layered contradictory structure. First layer overlaps with the paradoxical attitude of Sontag towards Romanticism: he denounces Romanticism in its pejorative sense whereas he advocates a Romantic, anti-modernist return to the temporal (medicine of Antiquity) and spatial (Far-Eastern traditional medicine) origins of medicine. Second layer concerns a modernist deviation in a postmodern criticism. This deviation occurs when the thinker uses modernist progress theories such as the *natural selection* while he criticizes modern institutions like medicine and literature. Finally, these contradictions reveal how both authors who are among the best writers of the world have difficulty in expressing the phenomena of “health” and “illness”.

As regards Alexandre Dumas Fils’ *La Dame aux camélias* discriminative attitude is directed to Marguerite’s professional identity as well as to her “mortal illness”. Prostitution, along with other marginal categories such as insanity is one of the categories that is posited as *alterity*. To put it plainly, the sublimating-discriminating attitude towards her identity as a sick person is reproduced in the sublimating-discriminating attitude towards Marguerite’s professional identity as a

Turkish Studies

prostitute. A similar stance is at work when modern nation-state structure constantly produces internal and external *others*. Furthermore, if we take a postcolonial look at the issue, we can easily notice that “mortal illness” discourse has imperialistic implications. As is widely known, Western Empires had recourse to this method in their ambition of destroying and dividing the Classical Oriental empires. For example, the metaphor of “sick man”/“l’homme malade” in the discourse of geopolitics has its roots in the literary representations of tuberculosis. Thus, the phrases *Sick Man of Europe/L’homme malade de l’Europe* which denotes the Ottoman Empire, and *Sick Man of Asia/L’homme malade de l’Asie* which is used for China were parts of geopolitical discriminative discourse that is employed in justifying imperialistic belligerence towards decaying Oriental empires. Finally, the core of this discourse is the ideology of orientalism what Edward Said asserts to be a system of cultural domination against non-Western nations that are targets of colonialist interest of the West. Orientalism contains several parallels with the “mortal illness” discourse that was generated by modern literature and modern medicine.

Keywords: Susan Sontag, Karatani Kojin, Alexandre Dumas Fils, Metaphors of “Mortal Illness”, Modern Literature

Giriş

Bir organ veya dokudaki hücrelerin bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urların yol açtığı bir hastalık³ olan kanser 21. yüzyılda bir yandan toplumdaki korku ve bilgi kirliliğinin yarattığı kültürel engeller nedeniyle tabu olarak görülürken, öte yandan içinden çıkılması zor toplumsal, siyasi, ekonomik ve psikolojik sorunları ve “yaşamdaki ölüm”ü ifade etmek için metafor olarak kullanılmaktadır. 20. yüzyılın başlarına kadar bu işlevi, Koh basilinin akciğerlere yerleşmesiyle meydana gelen ateşli ve bulaşıcı bir hastalık⁴ olan verem görmüştü. Bu metaforik kullanımlar efsaneleştirme (*mythicization*) eksenli sağlık-hastalık karşıtlığına dayanan “amansız hastalık” söyleminin uzantısında yer almaktadır. Batılı ve Batı dışı ülkelerdeki Avrupa merkezci (*Eurocentrist*) modernleşme süreçlerinde inşa edilen bu söylemin en yaygın olarak görüldüğü alan siyaset ve özellikle de modern edebiyat olmuştur. Nitekim, Charles Dickens’ın *Nicholas Nickleby* (1839)⁵, Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza* (Преступление и наказание, *Prestupleniye i nakazaniye*, 1866)⁶, *Budala* (Идиот, *Idiot*, 1869)⁷ ve Thomas Mann’ın *Büyülü Dağ* (*Der Zauberberg*, 1912)⁸,

³ TDK Büyük Türkçe Sözlük.

⁴ A.g.e.

⁵ *Nicholas Nickleby* Sanayi Devrimi sonrası İngiliz toplumunun git gide aile, dayanışma ve yardımseverlik gibi değerlere yabancılaştığı, ben-merkezcileştiği modern kapitalizmin ilk aşamalarında, başkisi Nicholas Nickleby’nin, babasının ölümü üzerine kız kardeşi ve annesine güvenli ve müreffeh bir hayat sunma mücadelesini anlatır. Romanda vereme yakalanan ve sonunda bu hastalıktan ölecek olan kişi, Nicholas’ın çalıştığı bakımevindeki ailesi tarafından terk edilmiş bir çocuk olan Smike’tır. Smike Nicholas’a mücadelesinde en yakınında olan kişidir de aynı zamanda.

⁶ *Suç ve Ceza* başkisi Raskolnikov’un aslında varoluşsal buhranından kurtulmak için işlediği, fakat toplumsal bir bağlama oturarak meşrulaştırmaya çalıştığı canice cinayetlerle başlayıp adalete teslim olana kadarki kendi kendisiyle ve çevresiyle çatışmalarını konu alır. Romanda veremden muzdarip olan kişi Raskolnikov’un vicdan azabından kurtulmak için yardım ettiği Marmeladov ailesinin dul annesi Katerina Ivanovna’dır. Ivanovna histerik, dengesiz ve son derece itici bir tiptir ve bir ateşlenme anında (sonradan Raskolnikov’un sevgilisi olacak) kızı Sonya’yı fahişeliğe, bir başkasında diğer küçük çocuklarını dilencilik yapmaya zorlar. Anlatıda hasta kadınının tüm bu itici yanlarının müsebbibi verem olarak gösterilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

“Aldatılmış Kadın” (“Die Betrogene: Erzählung”, 1954)⁹ gibi modern Batı edebiyatının belli başlı eserlerine baktığımızda “amansız hastalık” imgesinin çok önemli bir tematik işleve sahip olduğunu görürüz. Bu eserlerde verem ve kanser “yaşamdaki ölüm”ü simgeler ve bu yönüyle anlatıya gizemli, trajik ve Romantik bir hava katar.

Batının etkisi altında gelişen Batı dışı edebiyatlarda da benzer bir fenomeni gözlemleriz. Örneğin modern Japon edebiyatında verem 20. yüzyılın ortalarına kadar başlıca metaforlardan biri olmuştur. Buna çok bilinen birkaç örnek vermek gerekirse, bu türün kurucusu olan Roka Tokutomi’nin aşağıda ayrıntılı olarak ele alacağımız romanı *Guguk Kuşu* (*Hototogisu*, 『不如帰』, 1899), Katai Tayama’nın yazar olma hayalini gerçekleştiremeden ölen Seyzō adlı genç öğretmeni anlattığı *Taşra Öğretmeni* (*İnaka Kyōshi*, 『田舎教師』, 1909), Şōhei Ōoka’nın (o dönemde Japonya’nın sömürgesi olan) Filipinler’e savaşmak üzere gönderilmiş, fakat hastalığından ötürü birliğinden kovulan, üstelik askeri hastaneye de kabul edilmeyen Tamura adlı erin delilikle¹⁰ ölüm arasında mekik dokuyuşunu anlattığı *Ovalarda Yanan Ateşler* (*Nobi*, 『野火』, 1951) adlı eserlerinde başkişiler veremden muzdariptir.

Bir başka Batı dışı edebiyat olan modern Türk edebiyatında da amansız hastalık teması başlıca yazarlarca eserin Romantik tonlarını koyulaştıran bir öğe olarak işlenmiştir. Verem Namık Kemal’in *Zavallı Çocuk* (1873) oyununda maddi nedenlerle birbirlerine kavuşamayan âşık gençler Ata ve Şefika’nın acılarının bir dışsallaştırılması; Halit Ziya Uşaklıgil’in *Aşk-ı Memnu* (1900) romanında Habeş asıllı köle Beşir’in memleket özleminin bir ifadesi; Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun özyaşamöyküsel tonlar barındıran romanı *Bir Sürgün*’de (1937) Doktor Hikmet’in sürgünlük ızdıraplarının yol açtığı bir bela ve Rıfat Ilgaz’ın *Karartma Geceleri*’nde (1974) II. Dünya Savaşı’nın kasvetli atmosferinde düşüncelerinden ve yazdıklarından ötürü devletin hedefine dönüşmüş Mustafa Ural’ın kaçak yaşamı esnasındaki korkularının ve uğradığı ihanetlerin yarattığı büyük yıkımın izdüşümüdür.

Gerek Batı edebiyatındaki, gerekse onun etkisinde şekillenmiş olan modern Japon ve Türk edebiyatlarındaki “amansız hastalık” eserlerinin ortak noktaları ölümcül hastalığı olduğu gibi değil, ayrımcı söylemsel yapılarla eşgüdüm içinde hareket eden metaforlar olarak kullanmalarıdır. Hatta, toplumsal eşitsizlik meselelerine duyarlı eserler de bu bağlamda istisna değildir. Dolayısıyla, Fransız modernleşmesinin en çalkantılı yıllarında toplumsal adaletsizlik sorununu tövbekar bir eski hükümlü olan Jean Valjean’ın bakış açısından işleyen Fransız Romantik yazar Victor Hugo’nun *Sefiller* (*Les Misérables*, 1862), Beyaz Amerikalılar’ın Afrika’dan zorla getirip emeklerinin

⁷ *Budala* Rusya’nın modernleşme ve kapitalizme geçiş süreçlerinde yozlaşan topluma hiç uymayan saflık ve insancılık timsali Prens Myshkin’in âşık olduğu Aglaya ile şefkate dayalı bir sevgi beslediği Anastassya Filippovna arasında sıkışıp kalarak ruhsal dengesini yitirmesinin öyküsüdür. Romanda veremli karakter on yedi yaşındaki genç Hippolite Terentyev’dir. Prens Myshkin’i dolandıran sahtekâr Burdovski’nin arkadaşı olarak sahneye çıkan Hippolite’in metafizik konular üzerine kafa yoran entelektüel bir mizacı vardır ve başkişisiyle aynı kadına, Aglaya’ya platonik bir sevdıyla bağlıdır. Bunalımı onu başarısız bir intihar girişimine sürükleyecektir.

⁸ *Büyülü Dağ* gemi yapımı işinde çalışma hayatına atılmak üzere olan Hans Castorp adlı gencin İsviçre, Davos’taki bir sanatoryumda verem tedavisi gören kuzenini ziyarete gitmesiyle başlar. Burada doktorlar Hans’a da verem teşhisi koyar. Bunun üzerine klinikte yedi yıl tedavi gören Hans sonunda gönüllü olarak I. Dünya Savaşı’na katılır. Anlatı, alegorik bir duyarlılıkla Avrupa medeniyetinin modernleşme sürecinde içine düştüğü büyük buhranı bu verem sanatoryumu mikrokosmosu aracılığıyla temsilştir.

⁹ “Aldatılmış Kadın” Tanrı’nın bir mucizesi sayesinde yeniden adet gördüğüne ve gençliğe döndüğüne inanan orta yaşlı Rosalie’nin aslında rahim kanseri olduğunu keşfetmesi ve kaçınılmaz ölümüne kadar olan süreci tasvir eder. Rosalie, gerçekçi, akılcı ve modern kızının aksine, modern zamanlara ayak uyduramayan romantik bir kadındır. Thomas Mann’ın bu eserinde kanser yanıltıcı, sinsi bir ölüm meleği olarak kurgulanmıştır.

¹⁰ Romanda verem, başkişi Tamura’yı “yamyamlık”a (*anthropophagy*) sürükleyen çılgınlıkla dirsek teması içinde bir hastalık olarak kurgulanır.

karşılığını ödemedi çalıştırdıkları zenci kölelere yönelik sömürü ve şiddet meselesini işleyen Amerikalı kadın yazar Harriet Beecher Stowe'un çok satan eseri *Tom Amcanın Kulübesi* (*Uncle Tom's Cabin; or, Life Among the Lowly*, 1852) ve nihayet, eşcinselliğini keşfetmesinin hemen ardından veremden ölen Jean-le-Maigre'in öyküsünü pastoral romantik bir duyarlılıkla anlatan, dolayısıyla cinsiyet (*gender*) meselesini ele alan Marie-Claire Blais'nin *Une Saison dans la vie d'Emmanuel* (1965, *Emmanuel'in Hayatında Bir Mevsim*) gibi eşitsizlik karşıtı romanlarda bile hastalık ayrımcı bir metafor olma kaderinden kurtulamaz.

“Amansız hastalık” metaforlarının ayrımcı içerikleri ve emperyal eğilimli modern ulus-devletin güç yapısındaki önemli işlevleri 20. yüzyıl sonlarında Batılı ve Doğulu iki önemli düşünürün çalışmalarında gündeme getirildi. Bu çalışmaların ilki Amerikalı yazar ve yönetmen Susan Sontag'ın hastalara yönelik söz ve sanat düzeyindeki ayrımcı yapıları karşı bir nevi “hasta hakları manifestosu” olarak tanımlayabileceğimiz *Illness as Metaphor/Metafor olarak Hastalık* başlıklı deneme kitabıdır. İkincisiyse, Japon edebiyat kuramcısı ve eleştirmen Kojin Karatani'nin *Derinliğin Keşfi—Modern Japon Edebiyatının Kökenleri* adlı yapıtında yer alan ve hem Sontag'ın kitabına, hem de genel olarak modern sağlık kavramına radikal bir postmodernist yanıt niteliğindeki 「病という意味」 (“Yamai toiu İmi”) / “Anlam olarak Hastalık” başlıklı denemesidir. Bu makalede, bu iki çalışmayı karşılaştırmalı olarak çözümleyerek Sontag'ın Avrupa ve Kuzey Amerika'daki, Karatani'ninse Batı'yı model alan Japonya'daki modern ulus-devletleşme süreçlerinde oluşmuş bu hastalık söylemine nasıl yanıtlar verdiklerini eleştirel bir bakışla irdeleyeceğiz. Daha sonra Fransız romancı Alexandre Dumas Fils'in *Kamelyalı Kadın* romanını ele alarak, proto-feminist bir toplumsal eleştiri havasında olan bu eserde bile nasıl cinsel ve sınıfsal ayrımcı yapıların hastalara yönelik ayrımcılıkla kesiştiğini inceleyeceğiz.

“Amansız Hastalık” Tezleri— Susan Sontag, *Metafor olarak Hastalık*

Susan Sontag (1933-2004) meme kanserine yakalandığında ölümcül hastalıklara karşı neredeyse kurumsallaşmış ayrımcı tutumları kişisel olarak deneyimler ve bunların “edebî” kökenlerini ortaya çıkarmaya karar verir. *Metafor olarak Hastalık* adlı kısa ama yoğun eserinde, özellikle 18. yüzyılda başlayan ve Romantizm akımıyla ivme kazanan ölümcül verem ve kanser metaforlarıyla bina edilmiş “amansız hastalık” söylemini yapısökümcü (*deconstructionist*) bir yaklaşımla çözümler ve modern dünya edebiyatı ve düşününde bu iki amansız hastalığa yapılan göndermelerden yola çıkarak bu hastalıkların olumsuz ya da yer yer olumlu, muhtelif anlamlarla nasıl tıka basa doldurulduklarını ortaya koyar.

Sontag öncelikle, kitabı kaleme aldığı dönemdeki kanser algısını ele alır ve birçok Batı ülkesinde kanser hastalarına hastalıkları hakkında bilgi vermemenin nasıl bir kural haline geldiğini anlatır. “Söz”e, “konuşma”ya yönelik bu sansürcü tutumun, çaresi bulunana kadar verem hastalığı için de söz konusu olduğunu Romantik edebiyattan bir örnek vererek açıklar: Stendhal'ın *Armance* (1827)¹¹ adlı romanında, başkişi Octave de Malivert'in annesi, oğlunda gözlemlediği tuhaflıkların bir “göğüs hastalığı”nın belirtileri olmasından korkmakta, hastalığın adını telaffuz etmenin oğlunun durumunu daha da ağırlaştıracağını düşünmektedir (Stendhal, 1967: 25, Sontag, 1978: 6). Bundan yaklaşık yüzyıl sonra vereme yakalanan ünlü yazar Franz Kafka da, 1924 yılında bir dostuna yazdığı mektubunda tedavi görmekte olduğu sanatoryumda hastalığı konusunda kimsenin kendisini bilgilendirmemesinden yakınacak ve “söz” aracılığıyla hiçbir şey öğrenememenin verdiği kasvet duygusunu şöyle dile getirecektir:

¹¹ *Armance* Octave de Malivert adlı zeki, iyi eğitim almış fakat açıklamayı sürekli ertelediği “korkunç sır” nedeniyle bunalımda olan bir gencin Armance Zohiloff adlı kadına yönelik karşılıklı yanlış anlamalarla dolu, sorunlu kara sevdası konu alır.

Sözel olarak [hastalığımla ilgili] kesin bir bilgi edinemiyorum¹². [...] Çünkü insanlar verem söz konusu olunca donuk, dalgın gözlerle size bakmaya başlıyor ve kaçamak şeyler söylemekten öteye gitmiyor. (Sontag, 1978: 7)¹³

Kafka iki ay sonra hastalığıyla ilgili hiçbir şey öğrenemeden ölür. Kafka’nın edindiği bütün bilgiler söz-dışıdır ve doğal olarak eksiktir. Bir klinikteki, yani bir sağlık kurumundaki böylesi bir belirsizliğin ve tabulaştırıcı tutumun yazar üzerinde nasıl yıkıcı bir etki bıraktığını tahmin etmek zor değil. Bu yaklaşım tıp biliminin konusu olan bir hastalığın nasıl bilim dışı dogmaların, batıl inançların denetimine girdiğini ortaya koymaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir hastalık olan vereme dair eldeki en eski kanıt M.Ö. 8000’e tarihlenir. Yaklaşık on bin yıl sonra, “M.S.” 1882’de Berlin’de Robert Koch’un tüberküloz basili keşfetmesiyle araştırmalar hızlanır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde 18 Temmuz 1921’de Lille’deki Pasteur Enstitüsü’nde Calmette ve Guérin adlı doktorlar yirmi yıldan beri üzerinde çalıştıkları aşırı, annesi veremden ölen bir bebeğe başarıyla uygular. Aşının 1928’den itibaren yoğun bir şekilde tanıtılıp yayılmasıyla hastalığın tarihinde yeni bir dönem başlar. Bir sonraki bölümde görüşlerini ayrıntılı olarak ele alacağımız Kojin Karatani bu konuda şunları söylüyor:

[...] Koch tarafından verem basili keşfedilene değin verem Batı’da kalıtsal bir hastalık olarak düşünülmüştü, ancak, 1921’de tüberküloz aşısının (BCG: *Bacillus Calmette-Guérin*) üretilmesiyle, sadece veremin önlenmesi mümkün kılınmamış, daha sonraları streptomisin gibi antibiyotiklerin bulunmasıyla hasta ölüm oranı oldukça azal[mıştır] (Karatani, 2011: 127).

Veremin böylece gizemli, korkunç ve ölümlü eşdeğer amansız bir hastalık olmaktan çıkmasıyla, bu kez kanser, artık tek başına, tıpkı veremde deneyimlendiği gibi bilim dışı, batıl tabuların konusu olmaya başlar. Sontag kansere yönelik fobik, yani korkuya ve nefrete dayalı tutumların vereme dair çarpık düşünce kalıplarının uzantısı olduğunu ima eder. Nitekim kanser de verem misali bulaşıcı bir hastalık gibi algılanmakta, hasta sıklıkla arkadaşlarınca ve aile yakınlarınca soyutlanmaktadır. Diğer yandan, “kanseri” sözcüğü de telaffuz edilmesiyle birlikte hastanın durumunu daha da ağırlaştıracak ve telaffuz eden kişiyi de hasta edecek bir büyü sözü gibi algılanmaktadır (Sontag, 1978: 6). Yazar bu “tabucu” tutumların çağdaş tıp kurumlarında da geçerli olduğunu örneklerle açıklar: İtalya ve Fransa’da doktorların hastanın kanser olduğunu sadece hasta yakınlarına söyleme geleneği vardır.¹⁴ Amerika’da hastanın kanser olduğunu gizleme hakkını ihlal etmemek maksadıyla hastane faturaları gönderenin adresinin gizli tutulduğu zarflarla yollanmaktadır. Dahası, ABD’deki bir eyalette 1966’da yürürlüğe konan Bilgi Edinme Hakları Kanunu (*Freedom of Information Act*) kanser hastalığının ifşasını özel hayatın gizliliğini ihlal suçu olarak değerlendirmektedir (Sontag, 1978: 7-8).

Sontag, “amansız hastalık” söyleminin oluşumunda Romantizm akımının etkisine özel bir vurgu yapar (Sontag, 1978: 20-21). Yazara göre günümüzde, hastayı ve çevresini hastalık hakkında yalan söylemeye teşvik eden ve bu demagojik tutumu meşrulaştıran kurumsallaşmış söylemin temelinde modernleşme süreciyle birlikte ve buna tepki olarak ortaya çıkan “amansız hastalık” göndermeleri bulunmaktadır. Üstelik, bu göndermeler Romantizm akımıyla sistematik hale gelmiştir (Sontag, 1978: 20-21). Gerçekten de Romantik yazarlar ironik bir şekilde, “verem”i hem kendi yaşamlarında hem de eserlerinde bir estetik imgesine dönüştürmüşlerdir. Feodalitenin ve aristokrasinin yıkıldığı kapitalizme geçiş sürecinde kültürel tahakkümü ellerine geçiren

¹² “Verbally I don’t learn anything definite” (Sontag, 1978: 7).

¹³ Sontag’ın eserinden alıntıların çevirileri makalenin yazarı tarafından yapılmıştır.

¹⁴ Nitekim Japonya’da da benzer bir durum söz konusudur. Örneğin ünlü Japon yönetmen Jüzö İtami’nin *Büyük Hasta* (“Daibyōnin”, 『大病院』, 1993) adlı filmi mide kanseri olmasına rağmen doktoru ve ailesi tarafından yanlış bilgilendirilerek ülser olduğu söylenen bir yönetmenin gerçeği öğrenmesiyle bu çarpık demagoji sistemine karşı giriştiği isyanı anlatır.

kentsoylular yepyeni giyim alışkanlıkları edinirken soluk beniz, bitkinlik, öksürme gibi verem belirtileri bir iç dekor, bir içsel makyaj işlevi görmeye başlamıştı. Bu da Romantik edebiyattaki dolaylı ya da doğrudan “verem” güzellemelelerinin toplumsal alanda karşılığını bulması demekti. “Verem” incelik, nezaket ve zerafet gibi estetik imgelere sahipti; bunun yanı sıra bireye içsel bir derinlik, ilginçlik ve gizem katıyordu (Sontag, 1978: 27-28).

Veremin insana bireysellik ve ilginçlik atfedici yönüne örnek olarak İngiliz Romantik şair Lord Byron ve Alman Romantik şair, yazar ve filozof Novalis’in sözleri gösterilebilir. Byron 1828’de veremli bir dostuna kendisinin de veremden ölmek istediğini, böylelikle cesedine bakan kadınların çehresinin solgun görünümünü ilginç bulacağını söylemişti (Sontag, 1978: 31). Novalis ise 19. yüzyılın eşiğinde şöyle yazmıştı: “Mükemmel sağlık ideali sadece *bilimsel olarak* ilginçtir [...] gerçekten ilginç olan ise insanı daha bir birey kılan hastalıktır” (Sontag, 1978: 31). Ukraynalı ressam ve heykeltıraş Marie Bashkirtsev günlüğüne şu ilginç satırları ekler: “Durmadan öksürüyorum. Fakat bu beni çirkinleştireceğine, tatlı bir bitkinlik hissi veriyor bana” (Sontag, 1978: 29). Böylelikle veremin git gide nasıl sapkınca bir moda halini aldığına da değiniyor Sontag. Yazar “zayıflık” gibi 20. yüzyıl kadınının bedensel estetik modasını 18. ve 19. yüzyıllardaki Romantik verem metaforlarının biçimlendirdiğini söylüyor (Sontag, 1978: 29). Burada her ne kadar açıkça değinilmese de verem metaforlarıyla tezahür eden bu sapkınlık fenomeninde Romantizmin modernleşmeye, *modern olan her şeye modernist bir tutumla karşı çıkışı* gözlemlenir.

18. ve 19. yüzyıllarda modern yaşama muhalefet için kullanılan “amansız hastalık” imgesi 20. yüzyılda güzellik çağrışımlarından sıyrılarak, siyasi ve toplumsal meseleleri eleştirmede bir çirkinlik ve kötülük göstergesine dönüşür. Hastalık suçla ve günahla özdeşleştirilir ve cezalandırılması meşru görülür. Örneğin, Naziler sözde “Yahudi sorunu”nu önce bir “verem vakası”, sonra, daha aşırı ayrımcı politikalara saptıklarında kesilip atılması gereken bir “kanser tümörü” olarak tanımlamışlardır. Bu faşizan metafor kullanımları Holocaust addedilen modern Avrupa tarihinin en vahşi sistematik katliamının söylemsel/sözel zeminini hazırlar. Naziler bu temsillerinde (*representation*) verem ve kanseri ölümle özdeşleştiren Romantiklerin sanatsal imgeleminden yararlanmışlardır. Diğer yandan çok farklı siyasi eğilimlere sahip kişi ve gruplar da kendi düşmanlarını eleştirmek için aynı “amansız hastalık” metaforlarını kullanmışlardır. Örneğin, Troçki Stalinizmi “Marksizmin kanseri” olarak nitelemiştir. 1970’lerde Arap Radyoları İsrail’i “Arap dünyasındaki kanser” olarak gösterir. Buna karşılık, aşırı sağcı Lübnanlı Hristiyan milisler ülkelerindeki *Tal Zaatar* adlı Filistin mülteci kampını “Lübnan organizmasındaki kanserli hücreler” olarak temsilleştirmiştir (Sontag, 1978: 82-84). Nihayet, Sontag kendisinin de bir zamanlar kanser metaforunu siyasi bir meseleyi eleştirmek için kullandığını itiraf ederek özeleştiri yapar:

[Ve ben] Amerika’nın Vietnam’da yürütmekte olduğu savaştan ötürü çok umutsuzluğa kapıldığım bir anda, beyaz ırkın insanlık tarihinin kanseri olduğunu yazmıştım (Sontag, 1978: 87-88).

Sontag kitabını özetle şu tezle sonuçlandırıyor: kanser devası bulunup tüm gizemini ve ölümcül yanını yitirince, artık kimse ondan metafor olarak yararlanmak istemeyecektir. Kanser metaforu her ne kadar modern medeniyetin tüm çarpıklıklarını ve yetersizliklerini ifade etmek için bir araç olsa da, kendisine yüklenen olumsuz niteliklerden ötürü adeta bir “günah keçisi”ne dönüştürülmüştür. Zaten, hastalık olarak kanserin çaresi, “kanser” metaforu aracılığıyla ifade edilen insanlığın muzdarip olduğu sorunların çaresinden çok daha önce bulunacaktır (Sontag, 1978: 87-88).

Burada Sontag’ın “amansız hastalık” tezlerinin bir genel çözümlemesini yapacak olursak, gerçekten de verem ve kanser hastalıklarının Batı edebiyatı ve düşününde kendileriyle ilişkisi olmayan meseleleri ifade etme aracına dönüştürüldüğü söylenebilir. Fakat bu süreçte araçsal dolaylılıklarını yitirmekteyler. Yani, örneğin kanserin, çözülmesi imkansız hale gelmiş toplumsal sorunları dile getirmek için kullanılması, metafor olarak kullanılan bu hastalığın kendisinin

anlamını da etkilemekte, hastalığa ve hastalara yönelik ayrımcı tutumları meşru kılmaktadır. Öte yandan hastalara ve hastalığa yönelik her türlü ayrımcılığın ve söylemsel şiddetin mazur görülmesi, “amansız hastalık”tan muzdarip olanların hem başkaları hem de bizzat kendileri tarafından cezalandırılması gereken suçlular gibi algılanmasına yol açmaktadır. Sontag bu söylemsel çarpıklığı eleştirerek hastaların “hastalıklarını sağlıklı bir biçimde yaşayabilmeleri” için “hastalık olarak hastalık” ile “metafor olarak hastalık”ın, yani gerçek hastalıkla onun sözel ifadelerinin kesin olarak ayrıştırılmaları gerektiğini savunmaktadır. Ancak yazarın bu çağrısında bile, bir hastalık-sağlık karşıtlığı (*dichotomy*) bulunmadığını söylemek zor. Sontag modern dünya edebiyatı ve düşünündeki verem ve kanser temsillerini eleştirirken eleştirdiği söylemin inşasına katkıda bulunmaktan kaçınmıyor. Biz, burada Sontag’taki bu çelişkiyi doğrudan eleştirmek yerine, onun kuramına yönelik bir başka eleştirel yaklaşımı araya koymanın daha geniş bir perspektif sağlayacağı kanaatindeyiz.

Modern Sağlık Kavramındaki “Romantizm”: Kojin Karatani, “Anlam olarak Hastalık”

Kojin Karatani (1941-) “Anlam olarak Hastalık” başlıklı denemesinde Japon modern romanındaki Romantik “verem” temasına odaklanır ve okuru önce modern Japon, sonra Batı edebiyatının ve nihayet modern tıp biliminin “kökenleri”ne doğru bir keşif gezisine çıkararak Sontag’ın “amansız hastalık” kuramına ilk eleştirel yanıtı verir. Karatani Sontag’ın yaklaşımının betimsel (*descriptive*) yönüne büyük ölçüde katılsa da “metafor olarak hastalık” ile “tıbbi bir olgu olarak hastalık”ın birbirinden ayrılmasının imkansız olduğunu savunur.

Japon modern romanı modern Batı ve Doğu Avrupa romanının derin etkisi altında 19. yüzyıl sonlarında Japonya’nın Meiji Restorasyonu’yla modernleşmesine koşut olarak doğmuş ve “verem” teması bu edebiyatın oluşturuç unsurlarından biri haline gelmiştir. Karatani “verem” temasının kökenini, Roka Tokutomi’nin (1868-1927), yayımlandığı dönemde bir *best seller* olan *Guguk Kuşu* (*Hototogisu*, 『不如帰』, 1899) romanı olarak saptıyor. Eser Namiko adlı veremli bir kadının hastalığından ötürü kocasının ailesi tarafından dışlanmasını konu alır. Burada başkişi Namiko’nun bitkinleşmesine ve ölmesine sebep olan verem, sadece amansız, yıpratıcı ve yalnızlaştırıcı değil, estetize edici/güzelleştirici bir unsur olarak da işlenir. Nitekim, anlatıda, Namiko’nun kocası Takeo onu *verem olmasına rağmen* değil, bilakis, tam da *verem olduğu için* çılgınca bir tutkuyla sever.¹⁵ Verem imgesinin Japon modern edebiyatında 1890’lardan 1950’lerin ortalarına kadar merkezî bir metafor olarak işlev görmesinde bu romanın büyük etkisi olmuştur. Roka Tokutomi’nin, romanında böyle bir verem güzellemeesi yapması Avrupa Romantik edebiyatında veremin efsaneleştirilmesi (*mythicization*) fenomeninin bir sonucudur. Karatani de, Sontag gibi Avrupalı Romantiklerin, aslında *baş belası* bir hastalık olan veremi, böylelikle de ölümü nasıl yüceltiklerini, Percy Bysshe Shelley (1792-1822), Lord Byron (1788-1824) ve Alexandre Dumas (1802-1870) gibi yazarlardan örnekler vererek açıklar. Sözü kısası, *Guguk Kuşu* romanı, Sontag’ın kitabının konusunu oluşturan Avrupa edebiyatındaki “verem modası”nın yoğunlaştırılmış bir yansımasıdır (Karatani, 2011: 123-125).

¹⁵ “Onun Namiko’ya yönelik duyguları hiç değişmeyecekti. Gönlüne işlemişti bu duygular ve her gece Peiyang Filosu’nun bombalarla parçalanışını ve kendisinin öldüğünü gördüğü rüyalarında kar beyazı bir şala sarınmış hasta kızın çehresi beliriverirdi.

“Ondan üç aydır haber alamamıştı. Hala hayatta mıydı, yoksa değil miydi? Elbette ki hayattaydı. Kendisi nasıl onu düşünmeden bir gün bile geçiremiyorsa, o da aynı durumda olmalıydı. Birlikte yaşamaya ve ölmeye ant içmemişler miydi?

“Tüm bunları düşündü Takeo. Ve onu en son gördüğü zamanı anımsadı. Ah, neredeydi şimdi o akşam Zuşi’de kapiya kadar kendisini geçirip, ‘hemen dön e mi?’ diye ona seslenen o kadın [...] Efkârlı bir halde aya baktığında, [orada] zayıf ve şala bürünmüş bir figür [belirecekmiş] gibi bir hisse kapıldı” (Karatani, 2011: 123).

Karatani kapalı olarak başladığı Sontag eleştirisinde olgu ya da gösterilen (*signified/signifié*) olarak hastalık ile bu gerçekliği aktaran sözel/söylemsel imgelerin, yani gösterenlerin (*signifier/signifiant*) birbirlerinden soyutlanamayacağını savunur. Daha somut olarak belirtmek gerekirse, tıp biliminde veremle ilgili kaydedilen gelişmeler ile onun edebî temsillerini bir ve bütün olarak görür. Hatta bu edebî temsillerin, bir bilimsel kuramı yaymak için bir tür propaganda işlevi yerine getirdiğini iddia eder (Karatani, 2011: 127). Nitekim, verem hastalığını merkeze alan *Guguk Kuşu*'nun yazılış tarihine bakıldığında, eserin veremin çaresinin henüz bulunmadığı, tıbbın elinin kolunun bağlı olduğu koşullarda değil, tam aksine verem basilinin bulunmasından ve tanımının yapılmasından sonra yazıldığı görülür. Örneğin, bu romanda oğlunu hasta karısından ayırmak isteyen Takeo'nun annesinin veremi betimleyen şu ifadeleri tıbbın verem mikrobuna dair yeni keşiflerini temel almaktadır:

Tüm hastalıklar içinde, bu illet en korkuncudur, oğlum Take. Vali Togo'nun ailesinin durumunu biliyorsun; hani şu, çocukken sık sık kavga edip didiştiniz oğlu vardı ya, onun anası iki yıl önce Nisan'da bu veremden öldü ya; o yılın sonunda Togo Efendi de ölüverdi yine bu illetten; ardından da oğulları vefat etti. Anasından bulaşmıştır diğerlerine... Ve buna benzer durumlar istemediğin kadar çok be oğlum... İşte bu yüzden Takeciğim, ben derim ki bu illete karşı boş bulunmaya gelmez, bulunursan da alırsın başına belayı (Karatani, 2011: 127).

Sontag verem ve kanser gibi hastalıkların Batı söyleminde ölümle özdeşleştirilmelerinin bu hastalıklara yönelik bilimin bilgisizliğinden ve çaresizliğinden kaynaklandığını savunur. Karatani ise bunun tam tersini iddia eder. Ona göre, tıp bilimi gibi bilgi sistemleri bazı olguları gizler ve bilim dışı bir şekilde efsaneleştirir. Peki tıp bilimi neyi gizliyordu? Yazar bu sorunun yanıtını özetle şöyle verir: 1880'lerde ortaya atılan *patojen* yani hastalık yapıcı mikrop kuramı, hastalıkların bir tek nedenden kaynaklandığı tezine dayanır. Mikroplu bölgeye tedavi uygulanırsa hastalığın düzeleceğine dair bu kuram, Hipokrat'ın (M.Ö. 460-370) hastalığın hastanın çevreyle olan fiziki ve ruhsal etkileşiminden kaynaklandığı tezini tersine çevirmiştir. Diğer yandan tüberküloz aşısının 1921'de bulunuşu birçok antibiyotikğin geliştirilmesine de zemin hazırlar. Fakat René Dubos'yu alıntılamanın Karatani'ye göre aslında birçok bulaşıcı hastalığın ortadan kalkmasında bu buluşlardan ziyade yeraltı kanalizasyon şebekelerinin inşası gibi çevresel düzenlemelerin etkisi olmuştur. Özgül olarak veremin ortadan kalkması ise veba salgını gibi büyük bulaşıcı hastalıklarla vuku bulan “doğal seçim” (*natural selection*) sürecinin sonucudur. BCG aşısı bulunduğu sıralarda, zaten zayıf bünyeli insanlar çeşitli hastalıklardan genç yaşta ölmüş, geriye daha sağlıklı insanlar kalmıştır ve onlar da görece sağlıklı insanlar dünyaya getirmektedir (Karatani, 2011: 127-128).

Tıp Batı'da 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren merkezîleşmeye ve millîleşmeye başlamıştır. Bundan böyle sağlık bireysel bir konu olmaktan çıkar, devleti ilgilendiren siyasi ve millî bir konuya dönüşür. Devlet “sağlıklı” bir toplum yaratma öznesi olarak görülür. Hekim-hasta *dikotomisi* devlet-millet ilişkisine uyarlanır. Japonya'nın Batı'nın sömürgeleştirme saldırganlığının kurbanı olmamak için ulus-devletleşme ve akabinde emperyalistleşme yolunu seçtiği Avrupa merkezci Meiji Modernleşmesiyle (1867) birlikte, Batı tıbbı modern Japonya'da yegâne geçerli bilimsel kurum olarak kurulur ve Doğu tıbbı “bilgi olmayan” olarak yaftalanıp dışlanır. Dolayısıyla, Japon modern ulus-devlet sisteminin oluşum sürecinde Batı tıbbı çok önemli bir rol oynar. Yeni devlet yapısında, Hollanda araştırmaları aracılığıyla Batı tıbbını öğrenen aydınlar etkili olur. Avrupa merkezci aydınların kültürel ve siyasi tahakkümü ellerine geçirmeleriyle, tıpkı Batı'da olduğu gibi, modern Japonya'da da tıp ulus-devletin inşasını destekleyen ana unsurlardan biri olarak öne çıkar (Karatani, 2011: 132-13).

Karatani'ye göre “amansız hastalık” metaforları edebiyat ve düşün gibi tıp dışı alanların keyfi söylemlerinden kaynaklanmaz. Bunların kökeni tıp biliminin ta kendisidir. Tıp kendi kurduğu söylemsel mekanizmalarla zaten hastalığı metaforlaştırır. Örneğin, “hastalıkla savaşmak” deyimini hastalığı sanki somut bir özneymiş gibi gösterir. Bu somutlaştırma ve öznellik atfetme aslında bilim

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

dışı, fizikötesi bir düzeyin ilgi alanına girer. “Hastalığı iyileştirmek” ifadesi ise, hekim ile hastayı, iyilik ile kötülük timsali iki özne olarak kurar. Burada şöyle bir mesaj vardır: iyiliği simgeleyen doktor kötülüğü, yani hastalığı bertaraf eder. Karatani daha sonra modern tıbbın bu söylemsel çarpıtmalarına karşı yeni bir yaklaşım arayışına girerek, tıbbın kökenlerine döner ve Batı tıbbının kurucusu olarak görülen Hipokrat’ın hastalık ve tedaviyle ilgili görüşlerini modern tıba alternatif olarak sunar. Yukarıda da değindiğimiz gibi, Hipokrat’a göre hastalık özgül ya da lokal bir sebepten kaynaklanmaz. Hastalık beden ve ruhu egemenliği altında tutan çeşitli içsel öğelerin zarar görmesiyle ortaya çıkar. Hastalığı iyileştirecek olan kişi de hekim değil, hastanın içinde bulunan doğal iyileşme gücüdür. Kısacası, Karatani Uzakdoğu’nun geleneksel tıbbına yakın gördüğü Eski Yunan medeniyetinin tıp söyleminin *modern tıbbından çok daha bilimsel olduğunu* iddia eder (Karatani, 2011: 129-131). Özetle, Karatani “amansız hastalık” söylemini Batı’da sağlık kurumlarının özünde bulunan merkezîyetçi ve hastalığı düşmanlaştırıcı ikili/düalist bir yapıyla ilişkilendirir ve Sontag’ın bu söyleme yönelik eleştirilerini geçersiz bulur.

“Amansız Hastalık” ve “Proto-Feminist” Kisveli Ötekileştirme—Alexandre Dumas Fils, *Kamelyalı Kadın*

Michel Foucault’nun *Folie et déraison—Histoire de la folie à l’âge classique /Deliliğin Tarihi*’nde ifade ettiği gibi Batı 17. yüzyıl ortalarından itibaren kendi merkezi kültürel kimliğinin ötekilerini, orta ve üst sınıf kentsoylu profiline uymayan deliler, fahişeler, yoksullar, serseriler, kafirler ve şehvet düşkünleri gibi marjinal kişiler olarak belirlemiştir (Foucault, 1972: 95-96). Bunların bir zamanlar cüzzamlıların kapatıldığı *léproserie* (cüzzam yurtları) adı verilen “yapı”larda tecrit edilerek ıslah edilmeye çalışılmaları, modern toplumun kendi kültürel kimliğini sistematik ayrımcı bir şiddete dayalı olarak kurmaya başladığının en belirgin örneğidir. Fakat, bu ayrımcılığın içinde Rönesans (*Renaissance*) döneminden itibaren ayrıma uğratılan kişiyi/ötekiyi yüceltme eğilimi olmuştur. Bu yüceltmenin, ya da Batılı modern toplumun mutlak ötekisine yönelik merakın 19. yüzyıldan itibaren psikoloji, psikiyatri, psikanaliz, sosyoloji ve antropoloji gibi beşeri bilim alanlarının doğuşuyla bilimsel merak nesnelerine dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Ünlü Fransız Romantik yazar Alexandre Dumas’nın gayrimeşru oğlu Alexandre Dumas Fils’in 1848’de kaleme aldığı *La Dame aux camélias/Kamelyalı Kadın* romanı, “amansız hastalık” metaforunu hem yeniden üreten, hem de kendisinden sonraki yazarlara esinleyen kurucu metinlerin (*founding text*) başında gelir. *Kamelyalı Kadın*’ın önemi sadece kendi milli edebiyatının sınırlarını aşarak bir dünya edebiyatı eserine dönüşmesinde değil, kendi türünün duvarlarını da yıkarak aynı adlı sinema, tiyatro ve Verdi’nin opera eseri *La Traviata* (1853) gibi sahne sanatları alanında da etkili olmasında yatar. *La Dame aux camélias/Kamelyalı Kadın* adlı romanda başkışı modern toplumun ötekisi olarak hem dışlanan hem de hayranlık duyulan bir fahişe olarak kurgulanmıştır. Üstelik bu Marguerite Gautier adlı *courtisane*, yani yüksek sosyete fahişesi veremlidir de. Roman Marguerite ile taşralı burjuva genç Armand Duval’in çeşitli yanlış anlaşılmalara, toplumsal baskılara ve genç kadının alacaklılarının pençesinde “verem”le gelen ölümü yüzünden yarım kalan aşk hikâyesini konu alır. Gerek Armand Duval’in gerekse romanın anlatıcısının Marguerite’e yönelik sempatisi ve duygu aktarımı romana ilk bakışta *proto-feminist* tonları ağır basan bir metin havası verir. Bu proto-feminizm eğilimi, muhtemelen yazarın özyaşamında babası ünlü yazar Alexandre Dumas’nın metresi olan annesine yönelik kötü ve soğuk muamelesine tepkisinden ileri gelmektedir.¹⁶ Yine de anlatının başından sonuna kadar tutarlı bir ayrımcı gönderme yapısı söz konusudur. Daha doğrusu bu ayrımcı alt-söylemle, Marguerite’i egzotik ve yücelik nesnesi gibi

¹⁶ Alexandre Dumas Fils bir terziyle ünlü yazar Dumas’nın gayrimeşru çocuğuydu. Yedi yaşındayken babası onu resmen oğlu olarak kütüğüne aldı. Annesinin elinden alınması yazarda ömür boyu aşamayacağı bir travma yarattı.

gören alt-söylem at başı gider.¹⁷ Dumas Fils'in proto-feminizminin samimiyezsizliğini romanın sonunda belirgin olarak okuruz. Romanın anlatıcısı "bu anlatıdan Marguerite'le aynı mesleği ifa eden tüm kızların onunla aynı şeyleri başarma kapasitesine sahip oldukları sonucunu çıkarmadığını"¹⁸ "Marguerite'in hikâyesinin bir istisna olduğunu" üstüne basa basa¹⁹ söyler.

Bu roman her ne kadar hayat kadınlarına yönelik ayrımcılığa karşı çıkıyormuş gibi görünse de soruna getirdiği tek çözüm "hoşgörü"dür. Dolayısıyla, seks köleliğini, toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliğinin bir ürünü olan fuhuş sorununu doğallaştırır, köylünün kentsoylu ya da yüksek sosyete yaşamına yönelik hayranlık ve arzularının bir sonucuymuş gibi sunar. Bu türden bir algı, Foucault'nun sözünü ettiği akıl merkezci Aydınlanma çağının fahişelere karşı, deliler, yoksullar gibi modern toplumun diğer marjinal kesimlerine yönelik "özcü" (essentialist) yaklaşımının uzantısıdır. Dumas Fils modern toplumun önyargılara dayalı düşünce kalıplarını sık sık tekrarlayarak fahişelere yönelik ayrımcı söylemi yeniden üretir. Armand'ın, eski kirlenmiş hayatından "güya" kurtardığı Marguerite'le olan birlikteliğini bitirmesi, sadece asılsız söylentiler ve babasının bu aşka karşı çıkması sonucu olmaz. Armand'ın hayat kadınlarına yönelik bilinçdışı, içselleştirilmiş ön yargılarının da bu davranışta payının olduğu yadsınamaz.

Diğer yandan, Armand'ın Marguerite'e olan sevdasına farklı bir perspektiften baktığımızda bu sevdayı güdüleyen etmenlerin genç kadını ulaşılmaz kılan onun aşılması güç ötekilikleri olduğunu görürüz. Örneğin, Marguerite'le Armand arasındaki gelir-gider farkı bunlardan biridir, lakin, Marguerite'i çekici kılan en önemli iki ötekilik veremli olması ve de toplumca kınanan bir mesleği, fahişeliği ifa etmesidir. İronik bir biçimde bu mutlak farklar aynı zamanda onu itici kılan niteliklerdir de. Dolayısıyla, burada yine modern dünyanın deliler gibi öteki olarak konumlandığı kategorilere karşı paradoksal ayrımcı tutumunu gözleriz: ötekileştirmenin yüceltmeyi beraberinde getirdiği ayrımcılığı. Bu yüceltme tutumunu, sadece Armand'ın itiraflarında değil, romanın anlatıcısının Marguerite'in ölümüne güzel bir "sanat eseri"nin tamamen yok edilmesine üzüldür gibi üzüldüğünü²⁰ dile getirdiği satırlarında da görürüz. Sözün özü, hem modern toplumsal ahlak merkezli önyargıların kurbanı, hem de erotik-egzotik hayranlık nesnesi olma özellikleriyle Marguerite yukarıda belirtilen yüceltici-ayrımcılığın bir cisimleşmesidir.

Metinlerarasılık (intertextuality) bağlamında *Kamelyalı Kadın*'la ilgili olarak söylenmeden geçilmemesi gereken önemli bir konu, bu esere ve genel anlamda "amansız hastalık" söylemine yönelik ilk eleştirilerden birinin Türk modern edebiyatının kurucu metinlerinden olan Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*'nda (1895) yapılmış olduğudur. Roman bir valinin oğlu olan, şımarık, Batı özentisi, cahil "beyefendi" tiplmesi Bihruz'un hikâyesini anlatır. Anlatıdaki kırılma noktası maddi bir sevdadan, manevi bir sevdaya geçişte yaşanır: Bihruz'un, başlıkta da ifade edilen

¹⁷ Örneğin, romanın başında, anlatıcı ölümünden sonra alacaklılara borçlarını ödemek için eşyalarının satışa çıkarıldığı Marguerite'in evine gider. Merhumenin kimliğini öğrendiğinde aşağıdaki izlenimlerini paylaşır:

"Celle chez qui, je me trouvais était morte: les femmes les plus vertueuses pouvaient donc pénétrer jusque dans sa chambre. [Şu an evinde bulunduğum kadın ölmüştü: artık en erdemli kadınlar bile onun yatak odasına girebilirdi.] La mort avait purifié l'air de ce cloaque splendide [Ölüm bu kusursuz çirkef kuyusunu temizlemişti]" (Dumas Fils, 1856: 23).

"Cela paraît être ridicule à bien des gens, mais j'ai une indulgence inépuisable pour les courtisanes, et je ne me donne même pas la peine de discuter cette indulgence. [Bu insanlara gülünç görünebilir belki, fakat benim sosyete fahişelerine yönelik sınırsız bir şefkatim vardır, bu şefkatim için de kimseye hesap vermem]" (Dumas Fils, 1856: 28).

¹⁸ "Je ne tire pas de ce récit la conclusion que toutes les filles comme Marguerite sont capables de faire ce qu'elle a fait" (Dumas Fils, 1856: 319).

¹⁹ "L'histoire de Marguerite est une exception, je le répète; mais si c'eût été une généralité, ce n'eût pas été la peine de l'écrire" (Dumas Fils, 1856: 320).

²⁰ "Toutes ces circonstances, dont j'avais quelquefois été le témoin, repassaient devant moi et je regrettais la mort de cette fille comme on regrette la destruction totale d'une belle oeuvre" (Dumas Fils, 1856: 30-31).

arabayla mesire yerlerini dolaşma sevdası ve gösteriş düşkünlüğü Periveş adlı kadına ilk görüşte âşık olunca birden bire değişir. Bu yeni sevdıyla birlikte Bihruz melankolikleşir. Yazar burada modern Batı Avrupa’yı bilinçsiz bir şekilde taklit eden İstanbul seçkinlerini eleştirmektedir. Bihruz’un “araba sevdası” nasıl Batılı yaşam tarzlarının etkisindeyse, onun Periveş’e duyduğu sevdada da Fransız popüler romanlarına yönelik hayranlıkla ve o romanların karakterlerini taklit arzusuyla biçimlenmiştir. Recaizade Mahmut Ekrem özellikle *Kamelyalı Kadın*’la bu roman arasında bir koşutluk kurar (Moran, 1991: 58-59). Bihruz Periveş’in tifodan öldüğüne dair yalan haberi duyunca Dumas Fils’in romanının etkisinde ölüm sebebini tifo değil verem olarak çarpıtır:

Zavallı kızcağız tifoya tutuldu deniyor; yanlış! Veremden gitti... Zalim verem, o kurttur ki daima nazik fidanlara gelir (Ekrem, 2014: 147).

Berna Moran’ın da belirttiği gibi “yazar bir yandan alafranga züppe tipiyle alay ederken, bir yandan da belli bir tür aşk edebiyatının parodisini yapmış”tır (Moran, 1991: 59). Bu makale bağlamında Moran’ın tespitine eklenmesi gereken nokta, bu parodinin “amansız hastalık” söylemine de yöneltmiş olduğudur. Özetle, Recaizade Mahmut Ekrem’in bu romanda modern Batı edebiyatındaki “amansız hastalık” söyleminin bir “proto-postmodern” taşlamasını yaptığını ve bu bağlamda gerek Sontag’ı gerekse Karatani’yi öncelediğini söyleyebiliriz.²¹

Sonuç: “Amansız Hastalık” Tezlerine Eleştirel Bir Bakış

Sontag ile Karatani’nin asgari düzeyde kesiştikleri nokta edebî ya da bilimsel söylemlerin ayrımcılığı doğurduğu tezidir. Sontag modern “amansız hastalık” metaforlarının, Karatani ise modern tıp söyleminin zorunlu olarak ayrımcı bir söylemi beraberinde getirdiğini savunur. Dolayısıyla, bu tezler bir neden sonuç ilişkisini temel alır: “modern hastalık ve tıp söylemi ayrımcı tutumlara zemin hazırlar”. Ne var ki, Batı modernitesi ve onun kültürel temsilleri bağlamında düşünüldüğünde bunun tam tersinin geçerli olduğu söylenemez mi? Yani, “amansız hastalık” (ya da modern sağlık) alt-söyleminin, modern ulus-devletin doğasında olan ayrımcı ve tahakkümcü söylemin uzantısı olduğu iddia edilemez mi? Diğer yandan, bu ayrımcılık kesin bir dışlamadan ibaret değildir. Aynen Romantiklerin esinlediği 19. yüzyıl Avrupası’nın “verem modası”nda deneyimlendiği gibi ironik bir biçimde bu modern edebiyat ve bilimdeki ayrımcı söylem ayrımcılık nesnesine karşı neredeyse erotik bir ilgiyi ve o nesneyi egzotik gören bir merakı içinde barındırır. Bu erotik-egzotik merak Sontag’ın dediği gibi sadece verem ve kanserin yaşamın içindeki ölümü cisimleştirmesiyle ilgili değildir. Bu daha ziyade modern Avrupa’nın kültürel kimliğini inşa ederken “keşfettiği” “ötekilik” kategorileriyle ilgilidir.

Kojin Karatani’nin radikal postmodern eleştirilerini dikkate alsak da, Susan Sontag’ın “amansız hastalık” tezlerini yabana atamayız. Onun söze dayalı sanatların sağlığı nasıl olumsuz etkileyebildiğini, hatta hastanın cesaretini kırabildiğini açıkça ortaya koyması bir sözel sanat kategorisi olan edebiyat alanında bir “başlangıç”tır. Diğer yandan, Karatani’nin sadece edebiyatın değil, tıp gibi tüm modern ulus-devletlerin temel kurumlarının kendilerini “edebî” bir şekilde ifade etmelerine dair eleştirisi de son derece geçerlidir.

²¹ *Araba Sevdası*’ndaki Bihruz Bey karakterinde ifadesini bulan “alafranga züppe tipi” “giyiminden konuşmasına, davranışlarına, alışverişteki tercihlerine kadar sahte bir yaşam tarzına sahip, kendi toplumunun değerleriyle uyumlayan, Batılı görünen ancak Batının eşğine bile yaklaşmamış ve Batılı yaşam tarzı bakımından marjinal sınırı aşmış” (Çakmakçı, 2014: 336-337) bir kişiliktir.

Dolayısıyla, Recaizade Mahmut Ekrem’in 19. yüzyıl Türk seçkinlerinin kültürel düzeyde kendi kendilerini Batının sömürgeci (*self-colonization*) yaptıklarını ima ettiği, “alafranga züppe tipi”ni Batı Avrupa’nın kültür emperyalizmine karşı edebî düzeyde bir direniş düzeneği olarak kullanmak suretiyle eleştirdiği, nihayet, yazarın 1970’lerin sonunda ortaya çıkacak postkolonyal yaklaşımı önceleyen bir eleştirel duyarlılık içinde olduğu söylenebilir.

Tüm bunlara karşın, iki yazarın yaklaşımları eleştiri süreçlerini içten çökerten bazı temel çelişkileri barındırıyor. Örneğin, Sontag Romantizmi ve Romantik temsilleştirme mekanizmalarını eleştirirken tüm modern söylemi reddederek Romantik bir sahici/hakiki “hastalık” imgesi arayışına giriyor. Böyle bir saflık arayışı da, kaçınılmaz olarak *Romantizmi Romantizmle yıkamak* gibi bir kısırdöngüye, bir söylemsel tuzağa dönüşüyor. Karatani’de ise çift katmanlı bir çelişki yapısı gözlemliyoruz. Sontag’ın çelişkisiyle örtüşen birinci katman modern edebiyat ve tıp söylemlerindeki kelimenin olumsuz/pejoratif anlamında Romantizmi kınarken tıbbın zamansal ve mekansal “köklerine” doğru modernizm karşıtı, Romantik bir dönüşü savunmasıdır. İkinci katman ise postmodernist eleştirideki modernist sapmayla ilgilidir. Bu sapma Japon düşünürün, tıp ve edebiyat gibi modern kurumları eleştirirken *doğal seçim* tezi gibi modernist ilerleme kuramlarından yararlanmasında tezahür eder. Nihayet, bu çelişkiler sağlıklı sözle ifade etmede iki söz ustası yazarın bile ne kadar zorlandıklarını ortaya koymaktadır.

Kamelyalı Kadın’a gelince, buradaki ayrımcı tavır, amansız hastalıktan ziyade Marguerite’in mesleki kimliğine yöneliktir. Çünkü bu kimlik, yani fahişelik, 17. yüzyıl ortalarından itibaren delilik gibi diğer marjinal kimliklerle birlikte modern Batı toplumlarının ötekilik olarak konumlandığı kategorilerdendir. Kısacası, fahişeliğe yönelik yüceltici-ayrımcı tavır, Marguerite’in veremine yönelik yüceltici-ayrımcı tavırda tekrarlanır. Modern ulus-devlet yapısının, kendi kimliğini inşa ederken mütemadiyen içsel ve dışsal ötekiler yaratmasında da benzer bir tutum işleyiştir. Postkolonyal bir bakış açısından baktığımızda, Batı imparatorluklarının klasik Doğu imparatorluklarının mirasına konma emellerini gerçekleştirirken de bu yöneme başvurmuş olduklarını görürüz. Örneğin, uluslararası siyaset söylemindeki “Hasta Adam” metaforunun kullanımında da yine gönderme yapılan imge edebiyattaki amansız hastalıklardan “verem” olmuştur. Nitekim, Doğulu iki büyük güç olan Osmanlı İmparatorluğu için kullanılan *Avrupa’nın Hasta Adamı* (*Sick Man of Europe/L’homme malade de l’Europe*) ve Çin için kullanılan *Asya’nın Hasta Adamı* (*Sick Man of Asia/L’homme malade de l’Asie*) ibareleri zayıf düşmüş bu iki imparatorluğa yönelik emperyal saldırganlığa meşru zemin hazırlamak için yararlanılan jeopolitik ayrımcı söylemin bir parçası olmuştur. Nihayet, bu söylemin temelinde, modern Batı’nın sömürgeci ilgisinin hedefindeki Doğulu milletlere yönelik bir kültürel tahakküm sistemi olan “*orientalism*/şarkiyatçılık” ideolojisi vardır.²² Kaldı ki, Edward Said’in ifşa ettiği şarkiyatçılık ideolojisinin, makalemizin kuramsal çerçevesi bağlamında modern edebiyat ve modern tıbbın ürettiği “amansız hastalık” söylemiyle göz ardı edilemeyecek koşutluklar arz ettiğini söylebiliriz.

KAYNAKÇA

Blais, Marie-Claire, (1965/2007). *Une Saison dans la vie d'Emmanuel*, (*Emmanuel’in Hayatında Bir Mevsim*), Paris: Boreal.

Çakmakkı S., (2014). “Gösterişçi Tüketim Bağlamında ‘İki Alafranga Züppe’ Tipi: Bihruz Bey ve Felatun Bey”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/9 Summer 2014, p. 335-350, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY

Dumas Fils, Alexandre, (1848/1856). *La Dame aux camélias*, Paris: Michel Lévy frères.

Dickens, Charles, (1839/1999). *Nicholas Nickleby*, London: Penguin Classics.

²² Bkz. Edward Said (1978) *Orientalism*.

- Dostoyevski, Fyodor, Mihayloviç, (1866/2014). *Suç ve Ceza*, Çev. Ergin Altay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dostoyevski, Fyodor, Mihayloviç, (1869/2014). *Budala*, Çev. Leyla Şener, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ekrem, Recaizade, Mahmut (1895/2014). *Araba Sevdası*, İstanbul, Hiperkitap Yayınları.
- Foucault, Michel, (1961/1972). *Folie et déraison—Histoire de la folie à l'âge classique (Deliliğin Tarihi)*, Paris: Gallimard.
- Hugo, Victor, (1862/2000). *Sefiller*, Çev. Celal Kırılancı, İstanbul: İtalik Yayınları.
- İlgaz, Rıfat, (1974/2011). *Karartma Geceleri*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İtami, Jūzō, (1993/2005). *Daibyōnin*, 『大病人』, (Büyük Hasta), DVD, Tokyo: Juneon Entertainment.
- Karaosmanoğlu, Yakup, Kadri, (1937/2007). *Bir Sürgün*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karatani, Kojin, (1980/2011). *Derinliğin Keşfi—Modern Japon Edebiyatının Kökenleri*, Devrim Çetin Güven ve İnan Öner (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Karatani, Kojin, (1980/1993). *Origins of Modern Japanese Literature*, Brett de Bary (Ed.) Durham: Duke University Press.
- Kemal, Namık, (1873/2010). *Zavallı Çocuk*, İstanbul: Sis Yayıncılık.
- Mann, Thomas, (1954/1999). *Aldatılmış Kadın*, Çev. Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Mann, Thomas, (1924/2011). *Büyülü Dağ*, Çev. İris Kantemir. İstanbul: Can Yayınları.
- Moran, Berna, (1983/1991). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- New Oxford American Dictionary* (2010). Oxford University Press: New York.
- Ōoka, Şōhei, (1951/1954). *Nobi*, 『野火』, (Ovalarda Yanan Ateşler), Tokyo: Şinçō Yayınevi.
- Said, Edward, (1978/1979). *Orientalism*, New York: Vintage Books.
- Sontag, Susan, (1978). *Illness as Metaphor*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Stendhal, (1827/1967). *Armance*, Paris: Garnier Flammarion.
- Stowe, Harriet, Beecher, (1852/2004). *Tom Amcanın Kulübesi*, Çev. Tülin Nutku, İstanbul: Can Yayınları.
- Tayama, Katai, (1909/1952). *İnaka Kyōshi*, 『田舎教師』, (Taşra Öğretmeni), Tokyo: Şinçō Yayınevi.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts.
- Tokutomi, Roka, (1899/2006). *Hototogisu*, 『不如帰』, (Guguk Kuşu). Tokyo: Şuei Yayınevi.
- Uşaklıgil, Halit, Ziya, (1900/2001). *Aşk-ı Memnu*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Güven, D.Ç. (2016). “Dünya Edebiyatında “Amansız Hastalık” Söylemi —Sontag, Karatani ve Dumas Fils Örneklerinde / Discourse of “Mortal Illness” in World Literature—in Cases of Sontag, Karatani and Dumas Fils”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/4 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9090>, p. 415-432.